

DOI <https://doi.org/10.66893/hevruta.2026.kra.227-254>

УДК 316.647.8:323.12(=411.16)

Оригинални научни рад/Original scientific paper

Примљен/Received: 11. 12. 2025.

Прихваћен/Accepted: 3. 4. 2026.

Др Јан КРАСНИ

Центар за изучавање антисемитизма, Технички универзитет у Берлину

jan.krasni@tu-berlin.de

<https://orcid.org/0000-0002-5192-8007>

Discrimination Studies. Опис поља деловања, теоретске основе и једна студија случаја

Апстракт: Овај рад представља теоријско-научни преглед ширег поља истраживања тзв. Discrimination Studies, појмовно уобличен на српском као „истраживање угњетавања“. У првом делу, текст описује ову област и поставља га у односу на сродне дисциплине и активистичке праксе. Затим следи преглед кључних теоријских оквира и емпиријских истраживања у Сједињеним Државама, са нагласком на структурним, дискурзивним и социјално-психолошким приступима и развоју интерсекционалности као спојног концепта. У наредном кораку анализирају се европски теоријски и истраживачки токови, посебно у контексту постколонијалног наслеђа, миграција и питања (расних, религијских и етничких) мањина. Посебно поглавље посвећено је немачком контексту, где се разматра концепт мржње према групама људи (gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit, GMF) као покушај систематизације различитих облика мизантропије усмерене на одређене групе, а затим се даје историјски преглед истраживања антисемитизма на примеру Центра за истраживање антисемитизма у Берлину и Критичке теорије као кључног интелектуалног импулса за разумевање немачког антисемитизма. Завршни део чланка представља студију случаја пројекта Decoding Antisemitism као пример савремених, дигитално и дискурзивно оријентисаних истраживања антисемитизма, која комбинују квалитативне и рачунарске методе анализе медијских дискурса и показују на који начин нове технологије могу да прошире постојеће парадигме истраживања угњетавања.

Кључне речи: дискриминација, антисемитизам, теоријске школе, анализа дискурса, интерсекционалност

Општи преглед и поље деловања у истраживању угњетавања

Иако је сам назив области довољно речит, истраживање разних облика дискриминације и угњетавања се у периоду од после Другог светског рата развило и специјализовало у различитим правцима. Овај развој делом и изненађује јер, рецимо, неке етаблиране дисциплине које бисмо очекивали да буду део поља деловања ту не спадају, иако су и методолошки и тематски уско везани за питања дискриминације. Док неки други сектори – за које не бисмо могли да кажемо да су дубоко утемељени у науци већ бисмо их гледали као облике друштвеног и грађанског активизма – припадају пољу *истраживања* дискриминације у ширем смислу.

На овом месту, на самом почетку, предложили бисмо уместо дискриминације термин угњетавање за даље коришћење упркос интуитивном разумевању првобитног назива. Разлог за то је с једне стране естетске природе (у синтагми истраживање угњетавања примењује се алитерација), а са друге стране, што је за овај аргумент много важније, због тога што угњетавање покрива различите облике неједнаког, неправедног третмана – различите облике дискриминације – које исходе из обрасца понашања утемељеног у злоупотреби позицији моћи унутар друштвеног устројства, на *било којој разини друштва*. Угњетавање, дакле, подразумева трајно подређивање одређене групе људи кроз институције, брисање (чињење невидљивим) њих и њихових патњи на друштвеном нивоу,¹ или сасвим одређен (неповољан) начин представљања у култури, као и стављање под економски притисак: сетимо се само механизма асимилације кроз системску маргинализацију одређене групе која се дискурзивно одвија кроз неименовање те групе (или помињање искључиво у негативном контексту), игнорисању њихових колективних

¹ Конкретни термини који описују овакве дискурзивне процесе су *unsichtbar machen* (Axel Honneth, *Recognition: Invisibility: On the Epistemology of 'Recognition'*, *Aristotelian Society Supplementary Volume*, Vol. 75, Issue 1 (2003), 111–126) односно *invisibilization* (Benno Herzog, *Invisibilization of Suffering. The Moral Grammar of Disrespect*. (Palgrave Macmillan, 2020)).

и економских потреба, сузбијању њиховог позитивног културног израза итд. Другим речима, у овој структурној поставци, појам дискриминација би се бавио судбином појединца у склопу друштвеног устројства, док би се угњетавање односило на заједнице, скупине људи, колектив који дели неке заједничке одлике или чак и читаво идентитетско поље.

Свакако, као и у свакој поставци и у овоме предлогу се појављују противречја и проблеми. С једне стране често коришћен израз као што је „дискриминаторна тенденција“ се очигледно тиче заједнице, али се угњетавање не помиње. С друге стране, страни језици ово нијансирање не препознају. Осим тога, противречје је очигледно – појединац је често дискриминиран зато што припада одређеној групи, те се такав третман исто тако може назвати и угњетавањем (нпр. жена у мушком или мушкарац у женском колективу, да не помињемо хомосексуалну оријентацију у хетеросексуалном окружењу или припадника омражене верске или националне групе у колективу који ту мржњу не скрива). Упркос овом очигледном противречју, ради појмовне и структурне разлике утемељене на *перспективи жртве* (да ли је у питању појединац или заједница), предлажемо на овом месту да се оно што се истражује у широком пољу discrimination studies на српском језику назива угњетавањем – и да се следствено томе на српском оно назива *истраживањем угњетавања* – док бисмо малтретирање појединца путем (злоупотребе) полуга система називали дискриминацијом. То је утолико практичније јер се на тај начин политичко-активистички комплекс усмерен на дискриминацију може лакше оделити од научноистраживачког поља интересовања. Тиме се и превазилази калк у преводу који би као „студије дискриминације“ или „дискриминаторне студије“ (!) звучао непрозирно, непромишљено, а самим тим и површно.

Али кренимо са најважнијим питањем: шта је то истраживање угњетавања и откуда потиче?

Discrimination Studies и истраживање угњетавања – општи, а кратки историјски преглед

Након Другог светског рата, утемељен у међународним актима као што је Универзална декларација о људским правима (1948), у Међународном пакту о грађанским и политичким правима (1966), као и у каснијој Повељи Европске уније о темељним правима (написана и ратификована 2000, ступила на снагу 2009. године са пуноправношћу Лисабонског споразума), појам дискриминације се етаблирао *кроз институционализовање борбе против тог феномена*, те оснивањем различитих антидискриминаторних тела (у нашем појмовнику ми бисмо овде говорили о спречавању угњетавања, јер се сва ова тела баве сузбијањем нарушавања права заједница). Непосредан разлог за овај међународни напор било је схватање да је важно ширити свест о последицама *мржње као друштвене категорије*, институционализованог и индустријализованог злочина у току Другог светског рата и неправди које су биле усмерене на сасвим одређене групе и заједнице људи. Треба подсетити да су конкретно у питању били Холокауст и Општи план за исток, два немачка плана за уништење сасвим одређених заједница људи – Јевреја и Словена. Међутим, у овом се контексту не смеју заборавити ни убрзо затим актуализоване *традиције расизама и нетрпељивости* западно-европских колонијалних сила које су их неговале према становништвима не само својих суседа, већ и својих колонија ван европског континента. У току послератних распада колонијалних екстрактивистичких империја, овај институционализовани чин самокритике био је услов опстанка суживота односно одржавања некаквих веза са бившим колонијама без претераног ратног конфликта које би ове европске земље додатно исцрпео након Другог светског рата. Као трећа група угњетавања која су постала видљива у току послератног „освешћивања историјских грехова“ морају се посматрати и мање познати злочини европских земаља које су институционализовале своје облике расистичког угњетавања било према номадским народима (нпр. масовна стерилизација у Шведској према народу Сами и у

Швајцарској према Ромима и Синтима) или у верзији расизма потхрањеној биолошким увидима према људима који су патили од различитих телесних инвалидитета или душевних болести (на основу учења еугенике, пре свега у Немачкој и Шведској). Ништа мање се на овом месту мора дотаћи и традиције угњетавања утемељене у католичком верском фанатизму распрострањеног пре свега у земљама са јаким присуством других традиционалних верских заједница као што су Хрватска, Украјина, Пољска или Словачка. Исходишта мржње као друштвене категорија западне цивилизације може се тражити у католичкој традицији шпанске (односно шире, иберијске) „Реконкисте“ и принципа чистоће крви (*limpieza de sangre*)² која је за оправдање мржње као друштвене категорије користила парадигму врло сличну принципу интерсекционалности, те комбиновала систематско друштвено угњетавање на основу вере, расе, рода и етничке припадности за испуњење својих (и тада и сада) недвосмислено нељудских циљева.³

Другим речима, може се без задршке рећи да је проблем мржње као друштвене категорије дубоко утемељен у традицији западне цивилизације, али исто тако да је и свест о потреби њеног превазилажења и превентиве против таквих тенденција у једном друштву исто тако потекла из западне цивилизације, делимично из алтруистичких, али ништа мање и из разлога самоодржања. У 80 година преовлађујућег мира после Другог светског рата, упркос ратовима и злочинима који су се на европском подручју десили, поменуте опште поставке прошле су кроз процес дубоког интелектуализовања и усвојене су у европским друштвима на неколико нивоа: на правно-институционалном, на политичко-идеолошком, научно-образовним и активистичко-

² Односно, још страшније, *чишћења* крви, као процеса који подразумева све оне злочине који су остали у колективној свести при самом помену католицизма односно шпанске империје.

³ Á. F. Collado, *Historia de la Iglesia en España: Edad Moderna*. Vol. 10. (Instituto Superior de Estudios Teológicos San Ildefonso, 2007); D. Nirenberg, "Purity of blood". In: M. A. Bloxam (Ed.), *Oxford bibliographies in Renaissance and Reformation* (Oxford University Press, 2014).

друштвеном – који су сви подједнако важни како би се постигла права превентива друштвеног насиља (у будућности). Овај текст се посебно бави теоријским и научно-образовним аспектом, али се дотиче и заједничких тачака са осталим правцима деловања ове широке области.

Општи преглед: школе мишљења унутар истраживања угњетавања

Може се говорити о три школе мишљења или интелектуална правца унутар општег поља истраживања угњетавања. Прву школу представља структурни или институционални приступ и он је утемељен у америчкој (али и европској) правној науци и пракси. Он се бави асиметријама у областима као што су тржиште рада, становање, образовање и полиција. Важан је јер полази од претпоставке да неједнакости које у друштву остају непрепознате, кроз развој друштва се све више утврђују. Док с једне стране ту говоримо о класичној дискриминацији (угњетавању) која се заснива на колективним предрасудама (оваплоћеним у односу ка појединцу или чак и групи), са друге стране говоримо о *индиректној дискриминацији*, односно о правилима, рутинама и структурама подстицаја произашлих из обичаја који производе неједнаке исходе за припаднике различитих заједница. Тако, на пример, индиректна дискриминација настаје из наизглед неутралних одлука или реформи (које нису управљене ка одређеној заједници) са диспропорционално јачим утицајем на мањине (које су де факто погођене тим изменама). На пример при примени рестриктивних мера по питању укидања одређених повластица које су саме по себи мера штедње, али она пре свега погађа само једну (по правилу осетљиву) друштвену групу, на пример Роме, жене преко 50 година или ометене у развоју који су принуђени да раде по скраћеном радном времену.⁴

⁴ Чувени случај о робној кући Билка послужио је за етаблирање индискретне дискриминације у Европском суду правде. Види: Alexandra Wengdahl, "Indirect discrimination and the European Court of Justice: A comparative analysis of European Court of Justice case-law relating to discrimination on the

Другу велику теоријско-научну групу чине дискурзивни односно културни приступи. Они су развијени у ширем смислу унутар студија културе (cultural studies), а повезани су са истраживањем дискурса (тј. анализе дискурса) још од јавног ангажовања за људска права Мишела Фукоа и других француских јавних интелектуалаца. Са упливом анализе дискурса у теорију медија, овај правац препознаје и започиње изучавање *режима репрезентације* (односно коришћење и инструментализацију стереотипа, оквира (фрејмова), позивања на митове и митологизовања) као и улогу језика и медија у конструисању категорија које треба да учврсте друштвену кохеренцију. Те категорије (као што су раса, религија, нација, странац, непријатељ, или појава као што је миграција) у овом случају користе се као „подразумевајуће“, а углавном служе некој врсти мобилизације друштва различитог интензитета. У овом смислу треба поменути Етјена Балибара и његову идеју „расизма без раса“ (или онога што се у жаргону назива шведским расизмом).⁵ Према овом становишту, припадници оне културе (верске или етничке групе) који нису у могућности да се прилагоде култури земље у коју су дошли те нису спремни ни да се асимилију, слове за припаднике културе ниже вредности у односу на ону која влада у друштву-домаћину (на пример муслимански имигранти у Француској који не прихватају секуларизам). То је облик дискриминаторних тенденција при коме се позива на културне разлике да би се оправдале хијерархије без експлицитних биолошких референци, а препознаје се по есенцијализацији културе, хваљењу глобализације и улози сопствене државе-нације наспрам оних који се томе не прилагођавају и маскирање кроз интеграцију таквих ставова у либерално становиште унутар дискурса.

Трећу групу чине социјално-психолошка школа мишљења. Она исходи из темеља које је поставио Гордон Олпорт сво-

grounds of respectively, sex and nationality", *CFE Working Paper Series*, No. 15 (Centre for European Studies at Lund University, 2001).

⁵ Étienne Balibar, Is there a "neo-racism"? In: É. Balibar & I. Wallerstein (Eds.), *Race, nation, class: Ambiguous identities*. (Verso, 1991).

јом „Природом предрасуда“⁶ у којој дефинише основне појмове тзв. властите и спољне групе (in-group/out-group) односно механизме фаворизовања властите и ниподаштавањем спољне (туђе) путем предубеђења, научених аргументативних образаца и општих места (топоса) који се сви стичу у појму предрасуде. Од тада па све до данашњих, савременијих истраживања, овај правац и даље анализира ставове, групни идентитет, ауторитаризам, перцепцију претње и услове под којима директна комуникација између група, утицај на промену норми и интервенције институција смањују (или распаљују) предрасуде.

Последњу школу мишљења коју у овом контексту треба поменути представља интерсекционалност (која је у суштини иманентна мржњи као друштвеној категорији јер се ова и тако одликује недостатком кохерентности те је самим тим отворена како за противречја, тако и за комбиновања). Кимберли Креншо (Kimberlé Crenshaw), америчка правница и праборкиња за људска права америчких црнаца и жена увела је овај појам ширећи тако појам дискриминације са оделитих проблема на свеобухватни комплекс који обухвата расу, друштвену класу и род (али се да проширити и другим идентитетским маркерима). Ово је значајан корак зато што враћа фокус пажње истраживача и активиста на друштвену класу као проблем дискриминације. Управо је ова тема била на Западу дуго времена – све до њене чувене студије⁷ која је и дала крила читавој школи Критичке теорије расе (Critical Race Theory) – у великој мери превиђана јер је носила идеолошко бреме марксистичког материјализма (које је опет представљало врх критичког копља које су комунистички и лево оријентисани интелектуалци управљали ка западним друштвима формалне демократије). Иако се може видети као резултат прве школе мишљења, интерсекционалност кроз свој развој до данас представља важну везу између све три школе, јер омогућава с једне стране да се не ограничавамо једним идентитет-

⁶ Gordon Allport, *The nature of prejudice* (Addison-Wesley, 1954).

⁷ Kimberly Crenshaw, „Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics“, *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.

ским маркером и тиме на један друштвени проблем, а са друге стране јер можемо да видимо читав комплекс тог проблема. На пример, имиграција у западној Европи није само проблем расизма, већ много више економске класе; мржња према странцима мушкарцима који „отимају послове“ се не преноси на жене странкиње које раде као сексуалне раднице; проблем расе се не поставља док сопствено место у друштву није економски угрожено, а алтернатива није понуђена.

Европске традиције у истраживању угњетавања

Европско истраживање угњетавања обликовано је само донекле – и то пре свега у последњих двадесет година – рецепцијом и прилагођавањем америчких појмова и тенденција у борби против угњетавања фокусираних на расизам, а значајно више историјом самог континента односно бивших европских великих сила: колонијализмом, Холокаустом и послератном миграцијом.⁸ Самим тим, угњетавање и дискриминација се у европском контексту тумаче на средокраћи расизма, национализма, традиционалног шовинизма, религије и рода у контекстима као што су тржишта рада и држављанство (што само потврђује инхерентну интерсекционалност мржње као друштвене категорије и њену неодвојивост од друштвене класе). Како је Холокауст посебно релевантан за Немачку и Аустрију, у овом одељку ћемо се фокусирати пре свега на проблем колонијализма и послератних миграција.

За разлику од америчког модела који се пре свега бави конфликтним међурасним односима (и то пре свега унутар самих САД) као и за разлику од латиноамеричког приступа, који на

⁸ Треба се сетити да традиција расизма у Немачкој и нпр. Америци није иста, иако се у оба случаја око њих развијала читава наука. Док је у Немачкој она била фокусирана на Јевреје, Роме и Синте, у Америци је она у уској вези са наслеђем њиховог робовласничког система. Прилагођавање америчких тема у Немачкој се одвија кроз дискурс о миграцијама након што се Немачка на политичком нивоу дефинисала као друштво које представља циљ глобалних миграција, и тиме се приближила друштвеном самопоимању на трагу оног које важи у америчком друштву.

свој начин тематизује и питања рода, расе, али и моћи, пре свега када је реч с једне стране о тешком наслеђу војних диктатура, а с друге стране о иманентним проблемима тих земаља као бивших колонија и односа садашњег већинског становништва према првобитним народима тог континента, европски приступи савременом угњетавању се суочавају са феноменом „постколонијалне амнезије“ која погађа како старе колонијалне силе (Велика Британија, Француска, Шпанија, Португалија), тако и оне који су угњетавали своје мањине (Шведска, Норвешка, а у сличном маниру и Финска када је реч а народу Сами или Немачка када је реч о Луличким Србима). У овом контексту, основни појам америчких школа, „белост“ (*whiteness*) не помиње се (односно макар се до пре неколико година није помињао) јер је много чешће пажња била управљена на проблем нације, државе или културе (а имплицитно и цивилизације), док се сам расизам често маскирао као питање „туђинства“ (*foreignness*), а не као тим друштвима својствена (класна, а самим тим и) расна хијерархија.⁹ Ова перспектива, коју Чакрабарти развија кроз концепт „провинцијализације Европе“,¹⁰ доводи у питање евроцентричну историографију, показујући како колонијално наслеђе и даље обликује савремене дискурсе о „другости“, где се миграције посматрају као претња европском идентитету, а не као продукт глобалних неједнакости. То истовремено враћа, макар импли-

⁹ Gurinder K Bhambra, "Postcolonial Europe, or Understanding Europe in Times of the Postcolonial." In: *The SAGE Handbook of European Studies*, edited by Chris Rumford (London: SAGE Publications Ltd, 2009), 69–86. <https://doi.org/10.4135/9780857021045.n5>.

У речнику америчке интелектуалне традиције, ова врста дискриминације би се називала расизмом. У бившим европским колонијалним силама расизам је изгубио на значају и своју снагу добија у суптилним облицима. Зато се може тврдити, ако пожелимо да помиримо америчку и европску традицију, да је мржња према новодосељеним странцима (мигрантима или гастарбајтерима) или ксенофобија послератни облик европског расизма. У том се смислу може тумачити и алегорија Европске Уније као уређеног врта, за разлику од џунгле унаоколо коју је каталонски представник на месту шефа европске дипломатије поделио са јавношћу.

¹⁰ Dipesh Chakrabarty, *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference* (Princeton University Press, 2008).

цитно, питање глобализације и последица владајућег економског система у тему угњетавања и тиме подстакнутих светских миграционих кретања.

Два теоретска оквира стоје, дакле, напоредо на овом месту. Један, старији, базира се на хипотези етничких посебности, где етничка припадност превазилази род као примарни окидач за предрасуде, док се други позива на тзв. теорију двоструке опасности, која описује опасности за вишеструко маргинализоване групе (нпр. жене имигрантки). Студије које потпадају у први оквир широм северно и средњеевропских земаља (нпр. Немачка, Холандија и Шведска) показују обрасце угњетавања који настају у контексту миграције: мушкарци са арапским и турским именима се суочавају са јачим предрасудама у пословима са ниском квалификацијом, док жене покривене глави или лица наилазе на појачано одбијање у улогама које имају виши друштвени статус. Други оквир, односно теорија интерсекционалне невидљивости, објашњава зашто не-стандардне мањине (нпр. црне лезбејке или трансродне особе страног порекла) могу доживети мешане исходе, понекад стичући чак и предности (!) кроз неуспех стереотипа у пословима који нису уско везани за питање рода. Историјска наслеђа послератног периода, међутим, као што су програми гостујућих радника (тзв. гастарбајтера што је тема која би морала бити од посебне важности и за земље бивше Југославије) и тзв. избегличка криза која траје од 2015. године, призивају у помоћ америчке школе тумачења дискриминације те истичу структурни и институционални расизам у образовању и полицији, са позивима на интегрисање класе, етничке припадности, животне доби и питање инвалидитета у анализе. Овај постколонијални оквир поставља „европско питање“ као кризу расе и миграције,¹¹ где се дискриминација према мигрантима кроз призму расе маскира кроз политике грађанства односно чак и грађанских права, што даље доводи до етницизације права на мигра-

¹¹ Nicolas De Genova, "The European Question. Migration, Race, and Postcoloniality in Europe", *Social Text*, no 34 (2016), 3: 75–102. <https://doi.org/10.1215/01642472-3607588>.

цију унутар ЕУ.¹² У том смислу, теорија миграција наглашава потребу за интердисциплинарним приступом,¹³ повезујући дискриминацију на трагу интерсекционализма са економским и културним факторима. У том маниру се десничарски популизам онда тумачи као имаенентно расистички, препознаје се у виртуелним просторима друштвених мрежа и као такав појачава „кризу културе“ кроз наративе о „Европи нација“¹⁴ или „културни рат“ у којима се имигранти представљају као егзистенцијална претња европском (заједничком (sic!)) идентитету.

Немачке традиције у студијама дискриминације

Посебност немачке школе у студијама дискриминације лежи у њеној нераскидивој вези са суочавањем немачког друштва са нацистичком и милитаристичком прошлошћу. Њен развој почиње у философским и социолошким промишљањима узрока холокауста, затим историографије фокусиране на холокауст, затим се наставља преко ширих социолошких истраживања о предрасудама, па у данашње време долази до расизма и мржње у контексту миграција. Другим речима, ова школа покрива палету од политички индукованог суочавања са прошлошћу (Vergangenheitsbewältigung) до хватања у коштац са изазовима савремених предрасуда у контексту освешћивања далекосежних и неповратних демографских промена. Штавише, може се говорити о (најмање) две паралелне школе промишљања и

¹² Saskia Bonjour and Laura Block, "Ethnicizing Citizenship, Questioning Membership. Explaining the Decreasing Family Migration Rights of Citizens in Europe", *Citizenship Studies*, No. 20 (2016), 6–7: 779–794; European Union Agency for Fundamental Rights, *Being Black in the EU: Experiences of people of African descent* (Publications Office of the European Union, 2023).

¹³ Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, Introduction: Migration Theory. Talking Across Disciplines. In: *Migration Theory: Talking across Disciplines*, 3rd edition, Edited by Caroline B. Brettell, and James F. Hollifield, (Routledge, New York, 2015), 1–37.

¹⁴ Bharath Ganesh and Caterina Froio, "A "Europe des Nations": far right imaginative geographies and the politicization of cultural crisis on Twitter in Western Europe", *Journal of European Integration*, No. 42 (2020), 5: 715–732.

свеобухватног истраживања антисемитизма које се не развија као део америчког и европског истраживања угњетавања.

Истраживање мржње према Јеврејима, антисемитизма, или систематске студије антисемитизма, добио је замах у послератној Западној Немачкој односно Немачкој савезној Републици као део ширих напора да се разумеју историјски и савремени узроци и облици предрасуда. Кључну институцију у овом смислу представља Центар за истраживање антисемитизма (*Zentrum für Antisemitismusforschung, ZfA*). Основан је 1982. године на Техничком универзитету у Берлину на иницијативу председника университета Ролфа Бергера и Хајнца Галинскога, председника Јеврејске заједнице Берлина и градоначелника (западног) Берлина Дитриха Штобеа. Центар је на тај начин постао прво место на коме се у Европи с једне стране изучавала историја Холокауста, а са друге стране историја и савремени облици мржње и институционализованог непријатељства према Јеврејима. За директора Центра у оснивању позван је ученик и сарадник чувеног рабина Леа Бека (Leo Baeck), бивши студент Берлинске школе за јеврејске студије, Херберта А Штраус (Herbert A. Strauss). Штавише, он је позван да се врати из егзила у САД како би организовао рад новоустановљене институције. Он је у том својству од 1982 до 1990 етаблирао истраживање антисемитизма као научно поље, при чему је инсистирао на интердисциплинарном приступу у истраживању настајања, развоја и последица антисемитизма. Његови настављачи на месту директора Центра били су искључиво историчари. Први наследник на том месту је Волфганг Бенц (Wolfgang Benz) који је Центар водио од водио је од 1990. до 2011. године, након чега је на ту дужност ступила Штефани Шилер-Шпрингорум (Stefanie Schüler-Springorum), којој се од 2017 придружује Уфа Јенсен (Uffa Jensen). Упоредо са историчарима, у центру су радили социолози, пре свих Вернер Бергман (Werner Bergmann) који је 1999. године постао професор. Од њега па до данас читава плејада немачких социолога, политиколога, културолога, теоретичара медија је оставила свој траг у раду Центра.

Поље истраживања Центра се у последњих десет година значајно проширило изван тема антисемитизма – који је свакако и даље у центру пажње. Кроз бројне пројекте привучени су истраживачи који се баве и другим облицима угњетавања и дискриминације како историјских тако и савремених. Тако су почели да се изучавају савремени облици историјских традиција угњетавања као што су антициганизам, ксенофобија, и расизам. Расизам се у овом случају односи на грађане са миграционим пореклом (Bürger mit Migrationshintergrund), што је немачки званично прихваћени израз за потомке гастарбајтера – људи које су на српском описивани као особе на привременом раду у иностранству. Кроз низ различитих пројеката финансираних од стране немачког министарства науке или Немачког друштва за истраживање (Deutsche Forschungsgemeinschaft, DFG), или бројних фондација заинтересованих за ово широко тематско поље високе друштвенополитичке важности истражује се немачко-јеврејска историја, сам Холокауст и његове последице, али и десничарски екстремизам у немачкој као и негационистички трендови у политици, друштву и култури.

На тај начин се отварају важни дискурси у вези са немачком историјом и омогућавају се кључне публикације као што је престижни *Годишњак за истраживање антисемитизма* (Jahrbuch für Antisemitismusforschung) или *Речник антисемитизма* (Wörterbuch des Antisemitismus) као и преко 88 томова едиције *Документи, текстови, материјали* (Reihe Dokumente, Texte, Materialien) која је излазила од 1991. до 2016. године. Осим тога, у истраживачкој библиотеци Центра налази се 43.000 библиографских јединица, укључујући и изабране ретке примерке антисемитске и расистичке текстове и збирке из распуштеног Института за антропологију, људску генетику и еугенику Цара Вилхелма¹⁵ (Kaiser-Wilhelm-Institut für Anthropologie, menschliche Erblehre und Eugenik). Уз то, основан је Архив Артура Лангермана за визуелни антисемитизам (2019) који представља највећу збирку антисемитске уметности односно

¹⁵ Не треба заборавити да је тек много година после краја Другог светског рата прихваћено да су ова истраживања первертирање науке, а не сама наука, тако да је и „расна хигијена“ одбачена.

производа културе од 16. до 21. века који у себи носе антисемитске мотиве. Самим тим, Центар представља јединствено место за систематско историјско и савремено, друштвено и медијско истраживање антисемитизма самог, али и антисемитизма у контексту различитих идеологија. Рад Центра је значајно утицао на извештаје ЕУ о расизму и догађаје о исламистичком антисемитизму, иако се суочавао са критикама за неке публикације које су перципиране као контроверзне. Улога Центра није само научна, већ се налази и на средокраћу културе, друштва и политике. Путујуће изложбе о антисемитској уметности су излагане и у Њујорку у Палати УН, али и у седишту Европске Уније и учиниле су Центар неизбрисивом институцијом у контексту истраживања угњетавања.

Рад на ТВ серији *Холокауст*

Америчка мини-серија *Холокауст* из 1978. године, емитована у Западној Немачкој у јануару 1979. године, означила је преломни тренутак у немачким студијама сећања хуманизујући геноцид кроз фиктивну егzekуцију породице Вајс и саучесништво официра СС Ерика Дорфа. Ову серију погледало је 20 милиона гледалаца (трећина тадашње популације), изазивајући шок, са 86% гледалаца који су интензивно разговарали о овој теми након гледања серије и 10.000 позива емитерима изражавајући срамоту (због приказивања односно због осећања које је она изазвала у њима). Бивши војници су потврдили нацистичке злочине, померајући фокус са починиоца (као у суђењима 1960-их) на обичне жртве и мале акте окружности обичних сведока.

Критичари су серију осуђивали као експлоатацију трагедије, неонацисти су постављали бомбе на ТВ предајнике, а десничари су истицали немачко страдање. Свеједно, утицај је на немачко друштво остао изузетно дубок: укинут је рок застаревања за убиства у току Холокауста, појачано је образовање о Холокаусту у школама и покренуте су изложбе у логорима. Серија је популаризовала „Холокауст“ у немачком вулгарном језику, уграђујући сећање у политички идентитет као „никада више“, и утицала је на студије сећања постављајући као приоритет емо-

тивни, наративни приступ уместо сувих чињеница, одржавајући живим дискурс усред брисања генерацијског знања.

Од критичке теорије до мржње према групама

Други значајан приступ истраживању антисемитизма односно угњетавања као таквог креће од Критичке теорије унутар Франкфуртске школе (и њена два покољења) да би се кроз различите периоде трансформације једна од њених грана развила у друштвену теорију мизантропије под називом мржње усмерене према заједницама (*gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit*, GMF). Наравно, тешко је тврдити да постоји једна непрекинута нит која повезује седамдесет година идеолошки, ратом и на друге начине прекидане интелектуалне традиције. Али, може се рећи да постоје неке заједничке тачке и нити.

Критичка теорија је у савременој друштвеној теорији и философији прва промишљала антисемитизам из перспективе леве, марксистичке интелектуалне традиције. Већ у чувеном Хоркхајмеровом чланку „Јевреји и Европа“ из 1939. у којој се наравно тематизује угњетавање што ће касније прерасти у Холокауст, повезује се фашизам и капитализам „Ко неће да прича о капитализму тај би требало и о фашизму да ћути“. Међутим, испоставља се да је материјалистичко свођење антисемитизма на економске разлоге представља површну есенцијализацију феномена. Емпиријска истраживања о томе како се антисемитска осећања развијају код „радника и запослених“ спровео је међу првима Ерих Фром још крајем двадесетих година двадесетог века.¹⁶ Ова темељна истраживања потичу из социјалне психологије, али се рецепција тих увида итекако могу уочити у различитим дисциплинама. Тема антисемитизма као осећања се у савременом истраживању наставља у радовима Шилер-Шпрингорум и Јенсен – као историјске константе.¹⁷ Већ у другој половини че-

¹⁶ Erich Fromm, *Arbeiter und Angestellte am Vorabend des Dritten Reiches: Eine sozialpsychologische Untersuchung* (W. Bonß, Ed.) (Deutsche Verlags-Anstalt, 1980).

¹⁷ Uffa Jensen & Stefanie Schüler-Springorum, Einführung: Gefühle gegen Juden.

трдесетих година, Хоркхајмер и Адорно развијају ширу теорију антисемитизма у којој се удаљавају од економског објашњења. Вероватно обогативши своје истраживање и рефлексије увидима из социјалне психологије, они сматрају да антисемитизам није ништа друго до психолошки механизам, патолошка, погрешна пројекција која потиче из потискивања природних порива карактеристична за друштво обездушеног капитализма. „Елементи антисемитизма: границе просветитељства“, поглавље је у Дијалектици просветитељства. Један од начина на који се може схватити ово поглавље јесте да објашњава антисемитизам као патолошки израз фрустрације субјекта због губитка индивидуалности и своје праве природе, такорећи симптом немоћи, или најпре синдром обољења.¹⁸

Иако су и следећа покољења Франкфуртске школе била присиљена да се баве различитим облицима дискриминације и пре свега антисемитизма, на овом месту је ипак битно препознати теоретско премошћавање поменуте теорије и главне идеје теорије мржње према групама. Мисаони процес карактеристичан за антисемитизам везан је за тикет, за гласачки листић (Ticketdenken). Другим речима, човек који од антисемитизма пати, то чини јер је заокружио не само нешто од ставова који му одговарају, већ читав комплет припремљених ставова. Самим тим фашистички листић повлачи поред антисемитизма и још читав низ других ставова (одбојност према демократији, презир модерности, мачистички став према женама). Ово наравно није далеко ни од раније поменуте Олпортове „Природе предрасуда“, а посебно добија на актуалности у теорији мржње усмерене према групама. Вилхелм Хајтмајер је емпиријски потврдио овај рефлективни увид првог покољења Критичке теорије. Хајтмајер показује да мржња према одређеним групама никада није усамљена, већ је повезана идеологијом неједнакости (Ideologie der Ungleichwertigkeit).

Die Emotionsgeschichte des modernen Antisemitismus. In: U. Jensen & S. Schüler-Springorum (Eds.), *Gefühle gegen Juden: Die Emotionsgeschichte des modernen Antisemitismus* (Wallstein Verlag, 2013), 7–32.

¹⁸ Max Horkheimer & Theodor W. Adorno, *Dialektik der Aufklärung: Philosophische Fragmente* (Suhrkamp, 2003).

Полазећи од ове тезе, у пројекту „Немачка стања“ (*Deutsche Zustände*), десетогодишњој лонгитудиналној студији, Хајтмајер и његов тим развили су теорију мржње усмерене ка групама. Према тој теорији, различите предрасуде повезују се поменутом идеологијом неједнакости *из визуре онога који мрзи*. Другим речима, кроз призму те идеологије „другачији“ се препознају као „слаби“, а самим тим и мање вредни. Генерализовано обезвређивање припадника једне групе, како то истраживање показује, корелира са истим погледом на друге групе. Стандардни модел који је у току те деценије истраживања развијан садржи девет група, и то: ксенофобију, антисемитизам, расизам, хомофобију, сексизам, класизам (кроз обезвређивање незапослених и бескућника), ејблизам (обезвређивање особа са инвалидитетом), исламофобија и мржња према новопридошлима односно номадима (пре свега Ромима и азилантима) (Heitmeyer 2002-2011).¹⁹ Ове „спољне групе“ се противстављају „унутрашњој групи“ која се препознаје у грађанском, те Хајтмајер твори појам „сирове грађанштине“ (*rohe Bürgerlichkeit*), пристојних грађана који како би одбранили своје привилегије одбацују хуманистичке вредности (а тиме и сваку људскост), те се агресивно дистанцирају од оних испод себе, односно свих осетљивих група у друштву. Наредна студија која је вођена на европском нивоу од 2011 показала је да су овакви ставови паневропски синдром, ма колико да се регионално разликују.²⁰

Помак у студијама расизма:

од традиционалног расизма ка мржњи према имигрантима

Разлог за развој студија расизма у савременој Немачкој треба тражити у великим друштвеним трагедијама након уједињења који су у великој мери бацили љагу на читаву Немачку. По-

¹⁹ Wilhelm Heitmeyer, ed. *Deutsche Zustände*. Folgen 1–10. Vol. 2525 of *Edition Suhrkamp* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002–2012).

²⁰ Andreas Zick, Beate Küpper & Andreas Hövermann, “Von der Ungleichwertigkeit zur Ungleichheit: Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit.” *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Vol. 61, No. 5–6 (2011).

четак деведесетих је обележен кроз три догађаја у којима је немачка држава капитулирала пред неонацистичким насиљем. У току 1991. године неонацистичке групе опседаде су дом за азиланте и зграду у којој су живели страни радници. При том су комшије и пролазници то поздрављали и аплаудирали приликом каменовања и бацања молотовљевих коктела. На крају је полиција евакуисала раднике и азиланте, а град је проглашен првим градом „слободним од странаца“ (ausländerfrei).²¹ Други случај се десио 1992. године у Ростоку, граду на Балтичком мору, где је по истом сценарију успешно запаљена кућа у којој су били смештени страни радници и ромске избеглице. Полиција се, међутим, повукла, а око три хиљаде окупљених људи су томе аплаудирали. Трећи догађај се завршио трагично – овај пут у бившој западној Немачкој, у Солингену је запаљена кућа са породицом турског порекла – у којој су страдале две жене и три девојчице.²²

Ово није прекинуло талас убиства и неонацистичког тероризма. Између 2000. и 2007. године, група NSU (Националсоцијалистичко подземље (Nationalsozialistischer Untergrund)) је извршила десет убиства, два бомбашка напада и неколико пљачки. Сва дела су извршена против људи са страним пореклом. Врхунац насиља према странцима се одиграо 2020. године у Ханауу када је један амок нападач убио деветоро људи са страним пореклом пре него што ће убити своју мајку и извршити самоубиство. Тек са овим делом, немачка држава је на највишем политичком нивоу почела борбу против десног екстремизма, а самим тим подржала и академско-активистичке напоре посвећене промишљању и превентиви десног екстремизма и расизма.

Оно што је у контексту истраживања угњетавања од посебне важности јесте да су скоро сви наведени случаји доказали или случаје институционалног расизма (понашање полиције

²¹ То злокобно подсећа на немачко означавање Београда као првог града „слободног од Јевреја“ (judenfrei).

²² Hajo Funke, *Brandstifter: Deutschland zwischen Demokratie und völkischem Nationalismus* (Lamuv, 1993), C. Schroeder, *Die Baseballschlägerjahre: Die 90er in Ostdeutschland* (Metropol, 2023).

према мигрантима), идеолошка веза која потврђује синдром групно оријентисаног непријатељства, и снажно постојање склоности ка неонацистичким идеологијама као и екстремистичким ставовима.²³ Осим тога, ови догађаји су демаскирали и постојање расне хијерархије: „експати“ (експатријати) из западне Европе, или украјинске избеглице ту стоје насупрот избеглицама са Блиског истока, Авганистана, азиланата и миграната.

Decoding Antisemitism: нови приступ истраживању антисемитизма у дигиталној сфери

У Центру за истраживање антисемитизма од 2021 до 2023 изведен је пројекат Декодирање антисемитизма.²⁴ Овај пројекат представља квалитативни искорак у пољу јер антисемитске предрасуде не посматра искључиво кроз призму класичне историографије антисемитизма, већ их интерпретира и кроз налазе Групно оријентисаног непријатељства (GMF). Полазећи од претпоставке да је антисемитизам део ширег „синдрома“ и идеологије неједнакости, пројекат превазилази пуку детекцију кључних речи. Пројекат ствара каталог антисемитских предрасуда и представља их као семантичке јединице које се по потреби активирају. Они се могу посматрати у кључу аргументативних образаца или топоса. Циљ пројекта је да се ти стереотипи у својим различитим појавним облицима могу препознати користећи вештачку интелигенцију.

Пројекат се бави анализом коментара читалаца на друштвеним мрежама и у секцијама за коментаре у порталима највећих новина у Немачкој, Француској и Великој Британији односно на енглеском, француском и немачком језику. Ово истражи-

²³ Matthias Quent, *Deutschland rechts außen: Wie die Rechten nach der Macht greifen und wie wir sie stoppen können* (Piper, 2020), Samuel Salzborn, *Rechtsextremismus: Erscheinungsformen und Erklärungsansätze* (Nomos, 2020).

²⁴ Више о пројекту се може сазнати <https://decodingantisemitism.eu/> или у публикацији М. Ј. Becker, Н. Troschke, М. Bolton, & А. Chapelan (eds.), *Decoding antisemitism: A guide to identifying antisemitism online* (Palgrave Macmillan, 2024) <https://doi.org/10.1007/978-3-031-49238-9>.

вање представља изузетно ретку компаративну студију савременог антисемитизма које доводи у везу три различита медијска простора. Самим тим, ово представља прилог истраживању дигиталног антисемитског дискурса између медијских и мрежних култура.

Због специфичног теоријског утемељења, међутим, фокус истраживања се помера са експлицитних облика антисемитске мржње (које стандардни филтери за модерацију онлајн садржаја, а пре свега коментара лако уклањају) на много комплексније, имплицитне облике у комуникацији корисника друштвених мрежа. Методолошки апарат је усмерен на детектовање импликатура (оног што је наговештено, али није написано), алузија (позивања на стереотипе без директног именовања), и пресупозиција (исказа којима се предрасуде према датој групи подразумева као позната чињеница). Сва ова имплицитна значења без јасних формулација вештачка интелигенција треба да научи да препозна.

На овај начин, пројекат остварује стварну синтезу различитих школа у истраживању угњетавања, достижући теоријско-методолошки плурализам: он спаја лингвистичку прагматику, критичку анализу дискурса, историјско знање и социјалну психологију, те их примењује у сфери јавне и полу-јавне комуникације на интернету. При том, анализа обухвата пун спектар дигиталног изражавања – од чисто језичке (текстуалне) комуникације, до сложене мултимодалне интеракције, где се значење конструише преплитањем текста, слике и симбола (нпр. у мимовима).

Закључак

Овај рад је понудио панорамски преглед поља студија дискриминације (односно „истраживања угњетавања“), крећући се од општих теоријских оквира развијених у англосаксонској традицији ка специфичним европским и, уже гледано, немачким векторима развоја ових дисциплина. Анализа је показала да ово поље није статично; оно је динамичан одговор науке на друштвене кризе, од послератног суочавања са Холокаустом до савремених изазова мултикултуралних друштава.

Кључни увид произилази из анализе немачког контекста, који представља јединствену лабораторију за разумевање мржње као друштвене категорије. Како је показано, немачка традиција је прошла дуг пут: од историјски нужног, али уског фокуса на антисемитизам и „превладавање прошлости“ (*Vergangenheitsbewältigung*), преко институционализације истраживања у оквиру Центра за истраживање антисемитизма (ZfA), па све до савремених социолошких модела. Концепт „Групно оријентисаног непријатељства“ (GMF), који су развили Хајтмајер и Зик, представља теоријски врхунац тог развоја. Он је успешно операционализовао увиде Критичке теорије (посебно тезу о „синдрому“ ауторитарности) доказујући емпиријски да расизам, антисемитизам и сексизам нису изоловани феномени, већ повезани елементи исте идеологије неједнакости.

Међутим, рад је такође указао на неопходне помаке у парадигми. Трагични догађаји попут терористичког напада у Хануу (2020) оголили су ограничења ранијих термина попут „ксенофобије“ (*Fremdenfeindlichkeit*), који су замагљивали структурну природу насиља. Повратак појма „расизам“ у немачки академски и јавни дискурс означава важан догађај којим се признаје да дискриминација није само индивидуални страх од непознатог, већ системски проблем који захтева институционалне одговоре.

Коначно, представљена студија случаја *Decoding Antisemitism* илуструје будућност дисциплине. Спајање квалитативне анализе дискурса са напредним рачунарским методама (АИ) показује како се студије угњетавања морају адаптирати дигиталном добу, где се стари обрасци мржње репродукују у новим, алгоритамским формама.

Закључно, савремено истраживање угњетавања мора остати интердисциплинарно и интерсекционално. Оно мора истовремено чувати сећање на историјске поноре (Холокауст) и развијати осетљиве сензоре за препознавање нових облика де-хуманизације, било да долазе у форми „сурове грађанствености“ средње класе или кроз дигиталне ехо-коморе. Само такав, интегративни приступ може понудити адекватну теоријску основу за изградњу праведнијег друштва.

Резиме

Овај рад представља теоријски преглед ширег поља истраживања тзв. Discrimination Studies. У првом делу, аутор предлаже појмовно уобличавање ове области на српском као „истраживање угњетавања,” затим је описује и поставља у односу на сродне дисциплине и активистичке праксе. Затим следи преглед кључних теоријских оквира и емпиријских истраживања у Сједињеним Државама, са нагласком на структуралним, дискурзивним и социјално-психолошким приступима као и приступа интерсекционалности као спојног концепта. У наредном кораку анализирају се европски теоријски и истраживачки токови у контексту постколонијалног наслеђа, миграција и питања (расних, религијских и етничких) мањина.

Посебно поглавље посвећено је немачком доприносу у пољу истраживања угњетавања. На почетку се даје историјски преглед институционализованог бављења антисемитизмом на примеру Центра за истраживање антисемитизма у Берлину. Након тога се пружа преглед главних тачака Критичке теорије као кључног интелектуалног импулса за разумевање немачког антисемитизма. На крају се разматрају савремене немачке школе истраживања антисемитизма, концепт мржње оријентисане ка заједницама (*gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit*, GMF) као покушај систематизације различитих облика мизантропије и идеологије која их повезује. После прегледа друштвених догађаја који актуализују питање расизма у немачкој научној, академској и активистичкој сцени, завршни део чланка представља пројекат *Decoding Antisemitism* као студију случаја савремених, дигитално и дискурзивно оријентисаних истраживања антисемитизма, која комбинују увиде из свих поменутих школа мишљења са стране квалитативних аналитичких приступа са рачунарским методама анализе медијских дискурса и тренирањем модела вештачке интелигенције. Тај случај показује на који начин нове технологије могу да прошире постојеће парадигме истраживања угњетавања.

Списак референци

- Allport, Gordon. W. *The nature of prejudice*. Addison-Wesley, 1954.
- Bhambra, Gurinder K. "Postcolonial Europe, or Understanding Europe in Times of the Postcolonial." In: *The SAGE Handbook of European Studies*, edited by Chris Rumford, London: SAGE Publications Ltd, 2009, 69–86. <https://doi.org/10.4135/9780857021045.n5>.
- Balibar, Étienne. Is there a "neo-racism"? In É. Balibar & I. Wallerstein (Eds.), *Race, nation, class: Ambiguous identities*. Verso, 1991.
- Becker, M. J., Troschke, H., Bolton, M., & Chapelan, A. (eds.). *Decoding antisemitism: A guide to identifying antisemitism online*. Palgrave Macmillan, 2024. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-49238-9>
- Bonjour, Saskia, and Laura Block. "Ethnicizing Citizenship, Questioning Membership. Explaining the Decreasing Family Migration Rights of Citizens in Europe.", *Citizenship Studies*, No. 20 (2016), 6–7: 779–794.
- Brettell, Caroline B., and James F Hollifield. Introduction: Migration Theory. Talking Across Disciplines. In: *Migration Theory: Talking across Disciplines*. 3rd edition. Edited by Caroline B Brettell, and James F Hollifield, Routledge, New York, 2015, 1–37.
- Chakrabarty, Dipesh. *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- Collado, Á. F. *Historia de la Iglesia en España: Edad Moderna*. Vol. 10. Instituto Superior de Estudios Teológicos San Ildefonso, 2007.
- Crenshaw, Kimberly. Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167. <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- De Genova, Nicolas. "The European Question. Migration, Race, and Postcoloniality in Europe." *Social Text*, No. 34 (2016), 3: 75–102. <https://doi.org/10.1215/01642472-3607588>

- European Union Agency for Fundamental Rights. *Being Black in the EU: Experiences of people of African descent*. Publications Office of the European Union, 2023.
- Fromm, Erich. *Arbeiter und Angestellte am Vorabend des Dritten Reiches: Eine sozialpsychologische Untersuchung* (W. Bonß, Ed.). Deutsche Verlags-Anstalt, 1980.
- Funke, Hajo. *Brandstifter: Deutschland zwischen Demokratie und völkischem Nationalismus*. Lamuv, 1993.
- Ganesh, Bharath, and Caterina Froio. "A "Europe des Nations": far right imaginative geographies and the politicization of cultural crisis on Twitter in Western Europe." *Journal of European Integration*, No. 42 (2020), 5: 715–732.
- Heitmeyer, Wilhelm, ed. *Deutsche Zustände*. Folgen 1-10. Vol. 2525 of *Edition Suhrkamp*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002–2012.
- Herzog, Benno *Invisibilization of Suffering. The Moral Grammar of Disrespect*. Palgrave Macmillan, 2020.
- Honneth, Axel. Recognition: Invisibility: On the Epistemology of 'Recognition'. *Aristotelian Society Supplementary Volume*, Vol. 75, Issue 1 (2003), 111–126.
- Horkheimer, Max & Adorno, Theodor W. *Dialektik der Aufklärung: Philosophische Fragmente*. Suhrkamp, 2003.
- Jensen, Uffe & Schüler-Springorum, Stefanie. Einführung: Gefühle gegen Juden. Die Emotionsgeschichte des modernen Antisemitismus. In U. Jensen & S. Schüler-Springorum (Eds.), *Gefühle gegen Juden: Die Emotionsgeschichte des modernen Antisemitismus*. Wallstein Verlag, 2013, 7–32.
- Nirenberg, D. "Purity of blood". In: M. A. Bloxam (Ed.), *Oxford bibliographies in Renaissance and Reformation*. Oxford University Press, 2014.
- Salzborn, Samuel. *Rechtsextremismus: Erscheinungsformen und Erklärungsansätze*. Nomos, 2020.
- Schroeder, C. *Die Baseballschlägerjahre: Die 90er in Ostdeutschland*. Metropol, 2023.
- Quent, Matthias. *Deutschland rechts außen: Wie die Rechten nach der Macht greifen und wie wir sie stoppen können*. Piper, 2020.

- Wengdahl, Alexandra. "Indirect discrimination and the European Court of Justice: A comparative analysis of European Court of Justice case-law relating to discrimination on the grounds of, respectively, sex and nationality", *CFE Working Paper Series*, No. 15. Centre for European Studies at Lund University, 2001. <https://www.cfe.lu.se/en/sites/cfe.lu.se/en/files/2020-12/cfewp15.pdf>
- Zick, Andreas, Beate Küpper, and Andreas Hövermann. "Von der Ungleichwertigkeit zur Ungleichheit: Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit." *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Vol. 61, No. 5–6 (2011). <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/130404/vonder-ungleichwertigkeit-zur-ungleichheit-gruppenbezogene-menschenfeindlichkeit/>.

Dr. Jan KRASNI

Center for Research on Antisemitism, Technical University of Berlin

jan.krasni@tu-berlin.de

<https://orcid.org/0000-0002-5192-8007>

Discrimination Studies: Research Field Definition, Theoretical Cartography and a Case-Study

Summary

This article offers a theoretical overview of the interdisciplinary field known as Discrimination Studies, reframed in Serbian as "oppression research" to capture its emphasis on systemic injustices. The introduction proposes this conceptual framing, situates the field relative to allied disciplines (e.g., sociology, psychology, and law) and activist movements, and delineates its core concerns: patterns of unequal treatment, justificatory ideologies, and institutional mechanisms.

The analysis begins with a survey of pivotal theoretical frameworks and empirical studies from the United States, highlighting structural/institutional, discursive/cultural, and social-psychological approaches, alongside intersectionality as a unifying lens for understanding compounded marginalizations. It then shifts to European trajectories, examining how postcolonial legacies, mass migration, and debates over racial, religious, and ethnic minorities have shaped research, often framing racism as "foreignness" rather than overt hierarchy.

A dedicated section explores the German contribution, tracing the institutionalized study of antisemitism through the Zentrum für Antisemitismusforschung (ZfA) in Berlin as a cornerstone institution. This is contextualized within Critical Theory's intellectual legacy—particularly the Frankfurt School's analysis of antisemitism as a symptom of modernity and authoritarianism—which provided

foundational impulses for postwar German scholarship. The discussion culminates in contemporary paradigms, including the *gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit* (GMF) model, which systematizes diverse forms of misanthropy (e.g., racism, sexism, Islamophobia) as interconnected ideological syndromes rooted in inequality.

The article concludes by reviewing social upheavals—such as reunification-era violence and the NSU murders—that galvanized anti-racism in German academia and activism. As a case study, it spotlights the *Decoding Antisemitism* project, a hybrid digital-discourse initiative that fuses qualitative insights from these traditions with computational methods, including AI-trained models for media analysis. This exemplifies how emerging technologies can extend oppression research paradigms, enabling scalable detection of hate speech while preserving critical depth.

Keywords: Discrimination, oppression, antisemitism, theoretical schools, discourse analysis, intersectionality